

Wstęp

Po ponad pięciu latach prac legislacyjnych wyczekiwana przez środowisko firm rodzinnych instytucja prawna – fundacja rodzinna – zaczęła obowiązywać w polskim systemie prawnym począwszy od 22 maja 2023 r. Dnia 14 kwietnia 2023 r. opublikowano przepisy nowelizujące niniejszą ustawę, które zaczęły obowiązywać wraz z wejściem w życie ustawy o fundacji rodzinnej¹⁾.

Niespełna rok od wejścia w życie ustawy o fundacji rodzinnej można pokusić się o pierwsze oceny, recenzje funkcjonowania niniejszej instytucji w praktyce. Zdecydowanie należy podkreślić, że zainteresowanie rozwiązaniem, które umożliwia polskiej przedsiębiorczości rodzinnej funkcjonowanie i rozwijanie się w perspektywie wielopokoleniowej, jest bardzo duże. Niniejsze potwierdza liczba wniosków złożonych o rejestrację fundacji rodzinnej w roku 2023, mianowicie było ich ponad 800, z czego zarejestrowano ponad 400 fundacji rodzinnych. Podkreślić należy, że to tylko dane za ponad 6 miesięcy, liczone od momentu obowiązywania ustawy o fundacji rodzinnej w polskim systemie prawnym (tj. za rok 2023). Popularność rozwiązania będącego remedium na wyzwania związane z sukcesją w polskich firmach rodzinnych była do przewidzenia. Wyczekiwane przez dekady kompleksowe, z punktu widzenia prawnego i podatkowego, rozwiązanie prawne prezentowane w ramach jednej ustawy, w połączeniu z liczbą ok. 830 000 firm rodzinnych funkcjonujących w Polsce, przedstawiało wiele argumentów „za”, że skala powoływanych do życia fundacji rodzinnych będzie znacząca. Powołanie przez ustawodawcę rejestru fundacji rodzinnych i powierzenie prowadzenia niniejszego rejestru Sądowi Okręgowemu w Piotrkowie Trybunalskim, jako sądowi wyspecjalizowanemu w tematyce fundacji rodzinnej, było rozsądnym i pożądanym działaniem. Natomiast skala wniosków, a z drugiej strony ograniczenia organizacyjne, w szczególności zbyt mała liczba sędziów, referendarzy sądowych oraz personelu administracyjnego, jak również forma papierowa składanych wniosków powodują, że czas oczekiwania na rejestrację fundacji rodzinnej trwa średnio ok. 2–3 miesięcy.

W ramach aktualizacji niniejszego poradnika poświęconego fundacji rodzinnej przedstawione zostaną istotne zagadnienia praktyczne, które warto znać i mieć na uwadze, planując powołanie do życia fundacji rodzinnej. Poddane ocenie zostanie

¹⁾ Ustawa z 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi, ustawy o obligacjach, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji oraz niektórych innych ustaw – Dz.U. poz. 825; dalej: nowelizacja z 14 kwietnia 2023 r.

dotychczasowe „stanowisko interpretacyjne” wyrażone przez Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej w ramach różnego rodzaju istotnych dla praktyki indywidualnych interpretacji przepisów podatkowych. W tym również zostanie przeanalizowana funkcjonująca w praktyce opinia zabezpieczająca, która zawiera szereg istotnych przesłanek, jakie należy spełnić, aby czynności związane z powołaniem oraz funkcjonowaniem fundacji rodzinnej nie spełniały kryteriów określonych w art. 119a § 1 Ordynacji podatkowej, tzw. klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania. Na koniec przedstawione zostaną wnioski i rekomendacje w zakresie zarówno praktyki, jak i legislacji, których celem będzie usprawnienie funkcjonowania fundacji rodzinnej w praktyce.

1. Działalność fundacji rodzinnej

Rozwiązanie zaproponowane przez ustawodawcę w zakresie aktywności/działalności, jakie fundacja rodzinna może wykonywać, należy ocenić pozytywnie. Na wstępie należy podkreślić, że intencją wprowadzenia do polskiego systemu prawa niniejszej instytucji prawnej jest stworzenie kompleksowego mechanizmu pozwalającego polskim przedsiębiorcom rodzinnym na:

- kumulowanie majątku „firmowego” oraz prywatnego w ramach jednej instytucji,
- ochronę przed rozdrobnieniem majątku (w przypadku sporów rodzinnych o tzw. masę spadkową po przedsiębiorcach założycielach – nestorach) oraz
- zarządzanie majątkiem i jego pomnażanie w perspektywie długofalowej (wielopokoleniowej).

W związku z tym zasadniczym założeniem jest, że fundacja rodzinna podejmować będzie działalność polegającą na zarządzaniu i nadzorowaniu wniesionego do niej majątku, czyli ma prowadzić tzw. działalność pasywną, a nie działalność *stricte* biznesową (np. produkowanie dóbr, wykonywanie usług). Wyjątek od tej zasady stanowi prowadzenie działalności w ramach gospodarstwa rolnego.

Jednym z najważniejszych powodów tworzenia fundacji rodzinnej jest zapewnienie nieprzerwanego działania rodzinnych przedsięwzięć funkcjonujących w formie np. spółek prawa handlowego, zapewnienie ciągłości inwestycji finansowych czy zabezpieczenie nieruchomości, jak również gwarancja bezpieczeństwa rodzinnego biznesu przed tzw. niekontrolowaną sukcesją. Instytucja fundacji rodzinnej, oprócz podstawowego celu, jakim ma być gromadzenie rodzinnego majątku w jednym podmiocie, ma ponadto minimalizować ryzyko nieudanej sukcesji i gwarantować kontynuację działalności biznesowej przez kolejne pokolenia.

W ślad za niniejszym ustawodawcą w art. 5 ustawy o fundacji rodzinnej wymienił rodzaje działalności gospodarczej (w rozumieniu art. 3 ustawy z 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców: Działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność

zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły), które fundacja rodzinna może wykonywać. Są to:

- 1) nabywanie mienia, o ile mienie to nie zostało nabyte wyłącznie w celu dalszego zbycia;
- 2) najem, dzierżawa lub udostępnianie mienia do korzystania na innej podstawie;
- 3) przystępowanie do spółek handlowych, funduszy inwestycyjnych, spółdzielni oraz podmiotów o podobnym charakterze, mających swoją siedzibę w kraju albo za granicą, a także uczestnictwo w tych spółkach, funduszach, spółdzielniach oraz podmiotach;
- 4) nabywanie i zbywanie papierów wartościowych, instrumentów pochodnych i praw o podobnym charakterze;
- 5) udzielanie pożyczek:
 - a) spółkom kapitałowym, w których fundacja rodzinna posiada udziały albo akcje,
 - b) spółkom osobowym, w których fundacja rodzinna uczestniczy jako wspólnik,
 - c) beneficjentom;
- 6) obrót zagranicznymi środkami płatniczymi należącymi do fundacji rodzinnej w celu dokonywania płatności związanych z działalnością fundacji rodzinnej;
- 7) produkcja przetworzonych w sposób inny niż przemysłowy produktów roślinnych i zwierzęcych, z wyjątkiem przetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych uzyskanych w ramach prowadzonych działań specjalnych produkcji rolnej oraz produktów opodatkowanych podatkiem akcyzowym, o ile ilość produktów roślinnych lub zwierzęcych pochodzących z własnej uprawy, hodowli lub chowu, użytych do produkcji danego produktu stanowi co najmniej 50% tego produktu;
- 8) gospodarka leśna.

WAŻNE! Działalność związaną z gospodarką leśną oraz związaną z działaniami specjalnymi produkcji rolnej, w tym z produktami opodatkowanymi podatkiem akcyzowym – fundacja rodzinna może wykonywać wyłącznie w ramach gospodarstwa rolnego.

Przykładowymi, preferowanymi przez ustawodawcę działalnościami gospodarczymi w ramach ustawy o fundacji rodzinnej będą więc:

- nabycie udziałów/akcji/ogółu praw i obowiązków w spółkach prawa handlowego, w ramach których firma rodzinna (fundator/beneficjenci) wykonywała dotychczasową działalność gospodarczą (usługową, handlową, produkcyjną),
- prowadzenie fermy drobiu/trzody chlewnej w ramach działań specjalnych produkcji rolnej,
- nabycie dzieł sztuki, papierów wartościowych,
- nabycie nieruchomości, które w dalszej kolejności będą dzierżawione/najmowane na rzecz podmiotów trzecich.